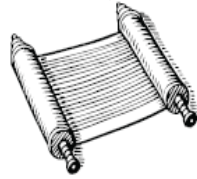

Center for Modern Torah Leadership

חרות ואחריות

www.TorahLeadership.org

"Taking Responsibility for Torah"

END OF LIFE ISSUES PART THREE Of Woodchoppers and Flickering Flames

Rabbi Aryeh Klapper

July 25, 2017

Young Israel of Sharon

1. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה ט סימן ה

"וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" -
בתורתו של רבי מאיר מצאו כתוב: והנה טוב מאד - והנה טוב מות

2. עבודה זרה יח.

אמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו, והספידוהו הספד גדול, ובחזרתו מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וס"ת מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה

אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך?

אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וס"ת עמי, מי שמבקש עלבונה של ס"ת הוא יבקש עלבוני.

אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה?

אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות.

אף אתה פתח פיך ותכנס [ברך] האש!

אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו.

אמר לו קלצטונירי: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לברך, אתה מביאני לחיי העולם הבא?

אמר לו: הן.

השבע לי!

נשבע לו.

מיד הרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה.

אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא.

3. שו"ת ציץ אליעזר חלק יח סימן מח

ובדרך שניה נ"ל לתרץ קושיתו דמר, והוא עפ"י מה שראיתי להגאון בעל שבות יעקב ז"ל בפי' עיון יעקב על העין יעקב, שכותב לפרש מדידה, דבאמת ע"פ דין היה מותר לו לרחב"ת לחבל בעצמו, כדכותבים התוס' בגיטין ד' נ"ז דהיכי דיראים מיסורין מותר לחבל בעצמו, רחב"ת מדת חסידות עבד אף שהיו עליו יסודים קשים במה שלא נשרף מהר. ע"ש . . .

4. שו"ת אגרות משה חלק חו"מ ב סימן עג

ומוכרחין לומר שהוראת שעה היתה במה שהתיר ר"ח בן תרדיון להקלצטונירי שיקרב מיתתו וגם הבטיח לו עוה"ב והסכימו משמיה להוראת שעה זו

5. ספר חסידים (מרגליות) סימן רלד

ואין צועקים עליו בשעת יציאת הנשמה

כדי שלא תחזור הנשמה ויסבול יסורים קשים

"עת למות" (קהלת ג' ב'): למה הוצרך קהלת לומר כן? אלא כשאדם גוסס, כשנפש אדם יוצאה - אין צועקים עליו שתשוב נפשו, כי אינו יכול לחיות כי אם מעט ימים, ואותן ימים יסבול יסורים.

6. ספר חסידים (מרגליות) סימן תשכג-ד

אין גורמין לאדם שלא ימות מהרה

כגון שהיה אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכול לצאת - מסירים החוטב משם, ואין משימים מלח על לשונו כדי שלא ימות.

ואם גוסס ואומר אינו יכול למות עד ששימוהו במקום אחר - אל יזיזהו משם.

אף על פי שאמרו אדם גוסס אין מזיזים אותו ממקומו, אם יש דליקה - אין מניחים אותו בבית, ומוציאין אותו.

7. שלטי הגבורים מועד קטן טז.

ומכאן היה נראה לאסור מה שנוהגין קצת אנשים כשהמת גוסס ואין הנשמה יכולה לצאת - ששומטין הכר מתחתיו כדי שימות מהרה, שאומרים כי יש במטה נוצות של עופות שגורמין לנפש שלא תצא וכמה פעמים צעקתי ככרוכיא להסיר המנהג הרע, ולא עלה בידי, ורבותי חלקו עלי, והרב רבי נתן איש איגרא ז"ל כתב על זה להתיר. אחר כמה שנים מצאתי בספר החסידים סימן תשכג סיוע לדברי שכתוב שם ז"ל ואם הוא גוסס ואינו יכול למות עד ששימוהו במקום אחר - אל יזיזוהו משם. ע"כ אמת כי דברי ספר החסידים צ"ע, כי בתחלה כתב שאם היה איש א' גוסס והיה א' קרוב לאותו בית חוטב עצים ואין הנשמה יכולה לצאת - מסירין החוטב משם דמשמע הפך ממה שכתוב אה"כ אלא שיש לתרץ הכי ולומר דודאי לעשות דבר שיגרום שלא ימות מהרה הגוסס אסור, כגון לחטוב עצים שם כדי שתתעכב הנשמה מלצאת, או לשום מלח על לשונו כדי שלא ימות מהרה - כל זה אסור, כדמשמע שם מלשונו וכל כיוצא בזה - שרי להסיר הגרמא ההוא אבל לעשות דבר שיגרום מיתתו מהרה ויציאת נפשו אסור והלכך אסור לזוז הגוסס ממקומו ולהניחו במקום אחר כדי שתצא נשמתו והלכך אסור נמי לשום מפתחות בהכ"נ תחת מראשותיו של גוסס כדי שימות מהרה כי גם זה ממנהר יציאת נפשו ולפי זה אם יש שם דבר שגורם לנפשו שלא תצא - מותר להסיר אותו הגורם ואין בכך כלום שהרי אינו מניח אצבעו על הנר ואינו עושה מעשה אבל להניח דבר על הגוסס או לטלטל ממקום למקום כדי שתצא נשמתו מהרה - נראה דודאי אסור, דהא מניח אצבעו על הנר.

8. הגהות רמ"א בשולחן ערוך יורה דעה שלט:א

וכן אסור לגרום למת שימות מהרה, כגון מי שהוא גוסס זמן ארוך ולא יוכל להפרד - אסור להשטת הכר והכסת מתחתיו מכח שאומרים שיש נוצות מקצת עופות שגורמים זה וכן לא יזיזו ממקומו. וכן אסור לשום מפתחות ב"ה תחת ראשו כדי שיפרד. אבל אם יש שם דבר שגורם עכוב יציאת הנפש, כגון שיש סמוך לאותו בית קול דופק כגון חוטב עצים או שיש מלח על לשונו ואלו מעכבים יציאת הנפש - מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע.

9. שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן פו

ב"ה, עש"ק ב' ניסן תשל"ו
הואיל ויסורים קשים מאד לאדם וא"א לסובלם, כמאמרם "אלמלי נגדו לחנניה וכו'" - מסתבר שצריכים לרחם על החולה ולהקל עליו את סבלו ולהשקיט במעט את הכאבים, ובפרט דגם אפשר שכאבים חזקים מחלישים ומזיקים לאדם יותר מהתרופות. אך אם החולה הוא בהכרה - חושבני שצריכים להודיע לו על כך אם הוא בלא"ה יודע את מצבו. אך אפילו אם אינו יודע, מ"מ מצינן בגמ' סנהדרין פ"ד ע"ב ועי"ש ברש"י שכתב ומהבת לרעך כמוך - לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו עכ"ל. ובנדון זה שלפנינו, הרי כל חולה מבקש ומתחנן להשקיט הכאבים אף על פי שזה מזיק, וכיון שכן, גם מסתמא אן סהדי דניחא לו. כמובן דכל זה דוקא אלא באופן שהכוונה היא אך ורק להשקטת הכאבים, ומה שזה עלול לקרב קיצו הוא כעין פסיק רישא דלא ניחא ליה, (כוונתי בהזכרת הענין של פס"ר היא רק על דרך המליצה). גם מצינן בש"ס בכמה מקומות על הרבה דברים שהם ממש קרוב לסכנה, ואפי"ה, כיון דנהוג עלמא לעשות כן, אמרינן "והאידינא שומר פתאים ד", וכיון שדרך של כל החולים הוא בכך, יתכן דשייך שפיר לומר דבר זה גם בנד"ד, וצריכים שפיר להשקיט הכאבים, וד' ירחם.

1. (Bereshit Rabbah 9:5)

"And G-d saw all that He had made, and behold it was very good" -

In the Torah of Rabbi Meir they found written: "And behold it was very good" – behold how good is death.

2. Igrot Moshe Choshen Mishpat 2:73

therefore we are compelled to say that there was a situational extralegal ruling in R. Chanina ben Tradyon allowing the executioner to bring his death nearer and promising him the Coming World, and from Heaven they agreed with this situational extralegal ruling . . .

3. Tzitz Eliezer 18:48

I see a second way of answering your difficulty, on the basis of what I saw Iyyun Yaakov write, that legally R. Chanina ben Tradyon was permitted to injure himself as Tosafot Gittin write that where one is scared of suffering one is permitted to wound oneself, so I say that Rabbi Chanina ben Tradyon engaged in extra-legal piety even though he was suffering greatly in not being burnt rapidly . . .

4. Igrot Moshe Choshen Mishpat 2:73

therefore we are compelled to say that there was a situational extralegal ruling in R. Chanina ben Tradyon allowing the executioner to bring his death nearer and promising him the Coming World, and from Heaven they agreed with this situational extralegal ruling, and this is somewhat implied by Rabbi Chanina ben Tradyon not saying that he would certainly have a reward for doing him this great turn but rather needed to promise him . . .

5. Sefer Chasidim 234

One must not scream about him at the time of the neshomoh's departure
so the neshomoh won't return and endure difficult sufferings

"There is a time to die" – Why did Kohelet need to say this? Rather when a person is goses, when the nefesh of a person departs – we do not scream about him that the nefesh should return, because he cannot live but a few days, and for those days he will endure sufferings.

6. Sefer Chasidim 723-724

One must not cause a person not to die rapidly.

For example, if someone was goses, and there was someone near to that house chopping wood, so that the *neshamah* was unable to leave - we remove the woodchopper from there

but we must not place salt on his tongue so that he won't die,

If he is goses and says that he cannot die until they put him in a different place - they must not move him from there.

Even though they said that a person who is goses – we must not move him from his place, if there is a fire - he must not be left in the house, rather he must be taken out.

7. Shiltei HaGiborim Moed Katan 16a

From here it seemed right to forbid that which some people practice when the *met* is goses and the neshamah is unable to depart - they push the cushion out from underneath him so that he will die rapidly, for they say that there are in the bed feathers of birds that cause the nefesh not to depart.

Several times I yelled like a rooster to remove this evil practice, but I was not successful, and my teachers disagreed with me, and the Rav Rabbi Natan of Igra of Blessed Memory wrote to permit this.

After several years, I found in Sefer Hasidim 723 support for my words, for it is written there:

“If he is goses and unable to die until they put him in a different place – they must not move him from there.”

It is true that the words of Sefer Hasidim require investigation, because initially he wrote that

“If a man was goses, and there was someone close to that house who was chopping wood, and the neshamah is unable to depart - we remove the chopper from there”, which implies the opposite of what is written afterward, but we can answer as follows and say that certainly to do something that will cause the goses not to die rapidly is forbidden, for example to chop wood there so that the neshamah will be delayed from departing, or to place salt on his tongue so that he will not die rapidly – all this is forbidden, as is implied there by his language,

and in all similar cases it is permitted to remove such a cause

but to do something that will cause his death to occur more rapidly and the departure of his nefesh - is forbidden.

Therefore it is forbidden to move a goses from his place and leave him in a different place so that his neshamah will depart,

and therefore it is also forbidden to put the key of bh”kn under the head of a goses so that he die rapidly, because this too speeds the departure of his nefesh.

According to this, if there is something there that causes his nefesh not to depart - it is permitted to remove that cause, and this has no legal significance, since he is not placing his finger on the candle, and he is not doing an action, but to place something on the goses, or to carry him from place to place so that his neshamah will depart rapidly – appears definitely forbidden, as he is placing his finger on the candle.

8. Rav Mosheh Isserles in Shulchan Arukh Yoreh Deah 339:1

And it is also forbidden to cause the dead to die rapidly,

as for example one who was goses for a long time and was unable to separate - it is forbidden to shove the cushion or bolster from underneath him,

on the basis that they say that there are feathers from some birds that cause this.

and they must also not move him from his place,

and it is also forbidden to place the keys of the b”h under his head so that he will separate.

But if there is something there that causes a delay in the departure of the nefesh,

as for example if there is close to that house a pounding noise, such as a woodchopper, or if there is salt on his tongue, and these are preventing the departure of the nefesh,

it is permitted to remove it from there, as this involves no action at all, rather he is removing the prevention.

9. Responsa Minchat Shlomoh 2:86

Since suffering is very difficult for a person and he cannot endure it, as our Sages said ‘Had they tortured Hananiah etc.’ - it is a reasonable presumption that one needs to be merciful toward the sick and to lighten his burden and to somewhat quiet his pains, especially as it is also possible that strong pains weaken and damage a person more than the medications, but if the patient is aware, I think that they need to inform him of this if he otherwise knows his condition, but even if he does not know it, we nonetheless find on Talmud Sanhedrin 84b and the Rashi thereupon that “You must love your neighbor as you love yourself – Jews were only cautioned against doing to their peers things they do not wish to do to themselves”. In the case before us, every sick person seeks and pleads for pain relief even by damaging means, and since this is the standard case, the court can constructively testify that he would prefer it. It is understood that all this is exclusively to relieve pain, so that the likelihood that this will bring his death nearer is like an inevitable but unwanted consequence (my reference to that legal construct is only illustrative). We have also found in the Talmud in several places about many things that are very nearly dangerous that nonetheless, since the general practice is to do them, we say “G-d guards the simple”, so since the way of all patients is to receive such pain relief, it is plausible that it is also relevant to apply that principle even in our case, and so we indeed need to relieve the pain, and Hashem should have mercy.